

5.2 Globalizacijos procesų poveikis lietuvių kalbai

Lietuvių filosofas Antanas Maceina teigė: „Kur yra gyvybė, ten yra kitimas.“ Gilė augdama virsta ažuoliuku ir galiausiai ažuolu, vaikas tampa paaugliu ir suaugusiu žmogumi. Kalba taip pat gyva – ji keičiasi, atsinaujina. Nors vienus žodžius ir gramatines formas pasiglemžia laikas, atsiranda naujų. Šie pokyčiai atspindi pasaulinius procesus, atliepia visuomenės gyvenimo poreikius. Keičiasi ir lietuvių kalba. „Daug amžių praleidusi tik lietuvių valstiečio trobelėje, šiandien lietuvių kalba yra kiek archajiška, tiek ir moderni“, – pastebi kalbininkas Antanas Smetona. *Kodėl ir kaip kinta kalba?*

1 užduotis. Remdamiesi žodynais, enciklopedija, išsiaiškinkite, kas yra globalizacija, ir užbaikite sakinį.

Globalizacija - tai ...

Žodžių reikšmių
ieškokite lietuvių kalbos
žodynuose ir
enciklopedijoje (žr.
Naudingos nuorodos).

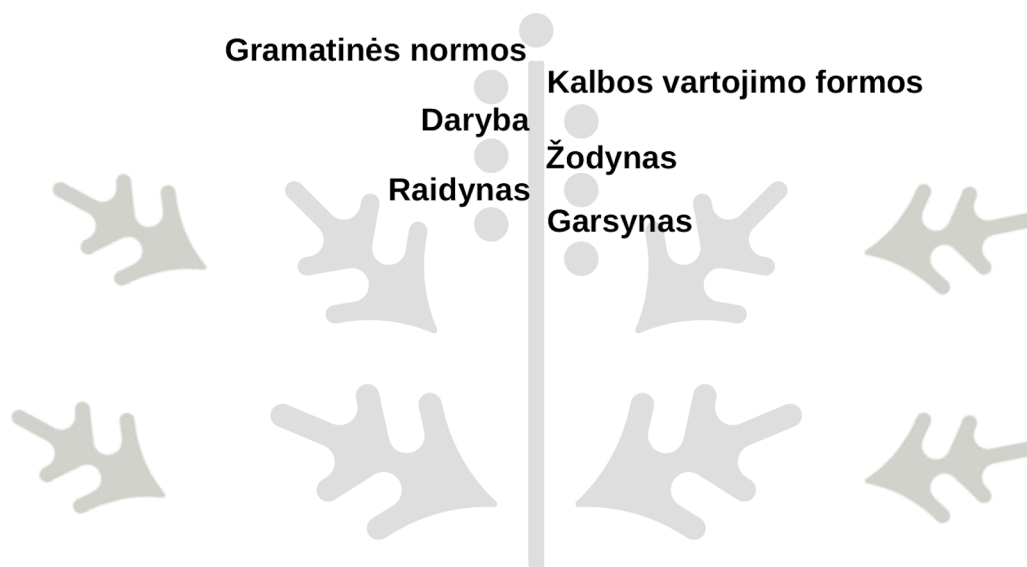
2 užduotis. Perskaitykite tekstą ir schemoje pažymėkite, kokie globalizacijos procesai nulemia kalbos pokyčius.

Kalba, būdama žmonių, ne žmogaus kūrinys, prisitaiko prie ją vartojančių žmonių poreikių ir besikeičiančių gyvenimo sąlygų. Kalbos kitimo procesai suintensyvėja istorinių lūžių momentais, kai vyksta svarbūs politiniai, socialiniai, kultūriniai ar ekonominiai pokyčiai, tokie kaip valstybės okupacija, politinės santvarkos pasikeitimai, gyventojų migracija, spausdintinės knygos, elektroninių komunikacijos priemonių atsiradimas ir pan.

Nors ne vienodu greičiu, bet kinta visi kalbos lygmenys: ir raidynas, ir garsynas, ir žodynas, ir daryba, ir gramatinės normos, ir kalbos vartojimo žanrinės formos ar pan. Vieni variantai ima vyrauti, kiti po truputį traukiasi ir užleidžia vietą naujovėms. Kalbos naujoves dažnai ir patys kalbos vartotojai, ir kalbininkai vertina toli gražu nevienareikšmiškai: vieniems tai atrodo kalbos nykimas ar nuskurdimas, kitiems – kalbos gyvybingumo ir kūrybingumo paliudijimas.

www.šaltiniai.info „Kalbos kitimas ir jo priežastys“

Kalbos pokyčiai

5.2 Globalizacijos procesų poveikis lietuvių kalbai

! Kintant kalbai, dalis žodžių pasensta, virsta **archaizmais**, **istorizmais** (senžodžiais) ir savo vietą užleidžia naujiems žodžiams – **naujadarams** (naujažodžiams), **skoliniams**.

 3 užduotis. Naudodamiesi žodynais, išsiaiškinkite, ką reiškia *archaizmas*, *istorizmas*, *naujadaras* ir *skolinys*.

Archaizmas - tai ...

Istorizmas - tai ...

Naujadaras - tai ...

Skolinys - tai...

4 užduotis. Bendradarbiaudami atlikite užduotis.

1. Nustatykite, kurie žodžiai yra *naujadarai*, *skoliniai*, o kurie *archaizmai* ir *istorizmai*, surašykite juos į lentelę. Sugalvokite sakinių su 3–5 pasirinktais žodžiais. Žodynuose išsiaiškinkite nežinomų žodžių reikšmes.

Kompiuteris, atmintukas, internetas, ašva, automobilis, asmenukė, žagrė, globalizacija, patiktukas, tijūnas, identitetas, kalavijas, tinklaraštis, lažas, sulėktuvės, baudžiava, etika, vyža, telefonas, adresynas.

Naujadarai

Skoliniai

Archaizmai ir istorizmai

ašva

! XX a. pradžioje kalbininkas Jonas Jablonskis pasiūlė vartoti žodžius *pieštukas*, *degtukas*, *mokinys*. Tuo metu tai buvo naujadarai – nauji žodžiai. XX a. pabaigoje mūsų kalboje atsirado tokių naujadarų kaip *sauskelnės*, *mėsainis* ir daug kitų žodžių. Naujų žodžių gausa rodo, kad lietuvių kalba yra atvira ir gyvybinga, nuolat atsinaujinanti ir atliepanti įvairiausiems visuomenės poreikiams.

5.2 Globalizacijos procesų poveikis lietuvių kalbai

2. Globalizacijos procesai paveikia daugelį gyvenimo sričių. Vykstant kultūriniam mainams, pokyčius matome ir ant savo stalo. Iš sąrašo pasirinkite ir įrašykite sulietuvinčius maisto produktų pavadinimus.

Ispaniška trintinė (isp. *gaspacho*), riestainis, beigelis (angl. *bagel*), tortilija (isp. *tortilla*), sūrainis (angl. *cheesburger*), feta, fetos sūris (gr. *φέτα*), prancūziškas batonas (pranc. *baguette*), amerikietiškas kepsnys, didkepsnis (angl. *steak*), pica (it. *pizza*), kebabas (turk. *kebab*).

5.2 Globalizacijos procesų poveikis lietuvių kalbai

! Nelietuviški simboliniai pavadinimai lietuviškų atitikmenų neturi ir yra rašomi kabutėse ar išskiriami kitu šriftu (derinant žodžius juos siūloma linksniuoti). Pavyzdžiui, *naudojuosi „Messengeriu“ ir „Gmailu“*. Tačiau jie virsta bendriniais žodžiais, todėl gali būti rašomi be kabučių.

3. Perrašykite sakinius tinkama forma užrašydami sulietuvintus simbolinių pavadinimų variantus (pvz., *mesendžeris*).

„Twitter“ siunčiamų žinučių apimtis – 140 simbolių.

Filmą „Trispalvis“ žiūrėjome „YouTube“.

„Skype“ – nemokamas interneto tinklas.

Kaip užsiregistruoti „Instagram“?

„Netflix“ galima prijungti prie išmaniosios televizijos.

„Messenger“ turime susikūrę socialinę grupę.

Ieškodami informacijos dažnai naudojames „Google“.

Mūsų šeima naudojami „WhatsApp“.

Dar neišnagrinėjau visų „Viber“ funkcijų.

Kaip ieškoti informacijos „Facebook“?

Informacijos ieškokite
VLKK konsultacijų banke
(žr. *Naudingos nuorodos*).

VLKK

5.2 Globalizacijos procesų poveikis lietuvių kalbai

4. Remdamiesi *Lietuvių kalbos naujažodžių duomenynu* (žr. *Naudingos nuorodos*), parašykite, ką reiškia šie naujadarai. Atkreipkite dėmesį, kokiuose stiliuose šie žodžiai vartojami.

Įdegtukas – ...

Įlietuvinti – ...

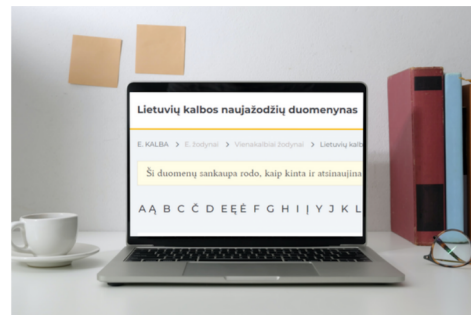
Įtakiukas – ...

Kaukynės – ...

Kauknešys – ...

Triukšmomatis – ...

Užkomentuoti – ...

5. Remdamiesi *Naujųjų skolinių duomenų baze* (žr. *Naudingos nuorodos*), parašykite, ką reiškia šie skoliniai. Atkreipkite dėmesį, kurie jų turi taisyklingus lietuviškus atitikmenis.

Aipodas – ...

Aifonas – ...

Domofonas – ...

Smartfonas – ...

Akauntas – ...

Meilas – ...

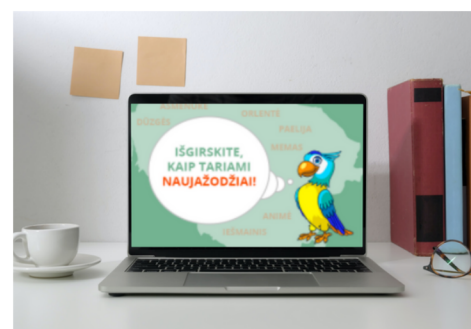
6. Remdamiesi *Lietuvių kalbos naujažodžių tartuvu* (žr. *Naudingos nuorodos*) ir *Raštija.lt* (žr. *Naudingos nuorodos*), išsiaiškinkite ir užrašykite, ką reiškia šie naujadarai. Paklauskite, kaip jie tariami.

Asmenukė – ...

Adresynas – ...

Brukalas – ...

Delninukas – ...

5.2 Globalizacijos procesų poveikis lietuvių kalbai

Atlikdami užduotis ir tyrinėdami duomenų bazes jau įsitikinote, kad vieniems skoliniams pakeisti visuomenė sukuria naujadarų ar pritaiko jau esamus žodžius, o kitiems lietuviškų atitikmenų nerandama arba jie sunkiai prigyja.

 5 užduotis. Bendradarbiaudami pabandykite sukurti (arba raskite) lietuviškus šių žodžių atitikmenis.

Aifonas .....

Aipadas .....

Aipodas .....

Laikinti .....

Postinti .....

Šierinti .....

Skrolinti .....

Svetimžodžių atitikmenų ieškokite Valstybinės lietuvių kalbos komisijos svetainėje www.vlkk.lt (žr. *Naudingos nuorodos: Svetimžodžių atitikmenys* arba *VLKK konsultacijų bankas*).

Skoliniai, kurie paplitę daugelyje kalbų, vadinami **tarptautiniais žodžiais**. Lietuvių kalba žodinga, joje gausu ir savų žodžių – **veldinių**, išlikusių iš ankstesnių laikų. Nors pasiskolintas žodis pritaikomas prie lietuvių kalbos rašybos, gramatikos ir tarties sistemos, jei skoliniui atsiranda lietuviškas atitikmuo, pirmenybė teikiama lietuviškam žodžiui.

6 užduotis. Perskaite tekstą paaiškinkite, ko linkime pasisveikindami. Remdamiesi tekstu pasakykite, ko linkime, kai atsisveikiname: *viso gero, viso labo, labos nakties, lik sveika(s), sudie(v)*.

Kasdien girdime ir patys tariame pasisveikinimo žodžius: **labas rytas, laba diena, labas vakaras**. Ką jie reiškia? Sveikindamiesi **labas rytas** mes norime išreikšti mintį: linkiu, kad šios dienos pradžia, šis rytas būtų labas, tai yra geras, malonus, mielas. Taigi sveikinimas kartu yra ir gero linkėjimas. Neretai sveikinamės ir galininko linksniu: **labą rytą, labą dieną, labą vakarą**. Ką norime tokiais sveikinimais išreikšti? Tardami **labą rytą**, tarytum duodame sveikinamajam žmogui rytinę dovaną – labą žodį. Kitaip sakant, – gerą, malonų, gero linkintį žodį. **Labas** yra senas baltiškasis žodis.